

پڑوشکاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
مطبیوعات و ...

● فوق العادہ، فوق العادہ/دکتر ناصرالدین پروین

تا پیش از گسترش شبکه‌های رادیویی و در بیش از نیم قرن از تاریخ معاصر ایران، «فوق العاده» ارزانتین و سریعترین وسیله‌ی دریافت خبر بود. کسانی که سالهای قبل از دهه‌ی ۱۳۵۰ شهرهای بزرگ را به خاطر دارند، فریاد و غوغای کودکان روزنامه‌فروشی را به یاد می‌آورند که در رهگذرها، دسته‌یی از این برگهای خبری را زیر بغل گرفته، مضمون یا عنوان فوق العاده‌یی را فریاد می‌کردند، گاه، نوید می‌دادند که کالای آنها «عکس و تفصیلات» را با هم دارد و هنوز، آن برگها بوی مرکب چاپ می‌داد.

کتابخانه‌ی ملی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

فوق العاده چیست؟

فوق العاده، نوعی خبرنامه‌ی یک یا دو برگی است که در فاصله‌ی دو شماره از روزنامه‌ی مشخصی و با حفظ نام آن روزنامه انتشار می‌یابد و جداگانه و با قیمتی نازلتر از بهای تکفروشی روزنامه‌ی مادر به فروش می‌رسد. با توجه به این تعریف، «ضمیمه»ها را نمی‌توان با فوق العاده از یک سنخ تلقی کرد. در واقع، ضمیمه‌ی خبری، حاوی آخرین خبرهایی است که پس از بسته شدن صفحه‌های روزنامه و پیش از توزیع آن دریافت می‌شود. این ضمیمه‌ها، از نخستین سالهای انتشار روزنامه به زبان فارسی در هندوستان دیده شده‌اند. در ایران، روزنامه‌ی وقایع اتفاقیه، نخستین آنها را با نام «روزنامه‌ی یدکی نمره‌ی هشتاد» پیوست روزنامه کرد (۲۵ شوال ۱۲۶۸)

فوق العاده

عصر جدید

سقوط ورشو

از قرار تلگرافی که بتوسط فونسول آلمان در کرمانشاهان از سفارت کبری آلمان در استامبول سفارت آلمان در طهران رسیده است قشون آلمان یعنی افواج باواری در تحت ریاست حضرت والا شاهزاده لئو پولدنی و باویر ورشو را تصرف کرده اند

عصر جدید امروز را بخوانید

مطبعه تهران

و بعدها، به اینگونه برگهای اضافی عنوان «ضمیمه» داد. همان روزنامه، اعلامیه‌های رسمی دولت را نیز در مورد روابط تیره‌ی ایران با بریتانیا بر سر مسأله‌ی هرات، «اشتهارنامه» و «انتشارنامه» نامیده و پیوست شماره‌های جمادی الاولی ۱۲۷۳ ساخته است.

در نخستین قانونها و آیین‌نامه‌هایی که تا پیش از قانون ۱۳۳۴ پیرامون مطبوعات وضع شده است، اشاره‌ی مستقیمی به فوق‌العاده دیده نمی‌شود. در نخستین قانون مطبوعات (شعبان ۱۳۲۵)، از «اعلانات و لوایح» سخن رفته و در ماده‌ی ۱۸ از «اعلان و لایحه و آنچه از این قبیل مطلقاً به چاپ رسد» یاد شده است که می‌تواند فوق‌العاده را نیز شامل شود. علاوه بر این، «مطبوعات» به معنای هر نوع نوشتار چاپی، نیز، شامل فوق‌العاده تواند بود.

در لایحه‌ی قانونی مطبوعات دکتر محمد مصدق (۱۵ بهمن ۱۳۳۱) و متمم آن (۲۰ خرداد ۱۳۳۲)، هم سخنی از فوق‌العاده نیست؛ اما چون همان متن را در دهم مرداد ۱۳۳۴ به عنوان قانون مطبوعات پذیرفتند، این تبصره را بر ماده‌ی یکم افزودند:

نشر فوق‌العاده اختصاص به روزنامه‌ها و مجله‌هایی دارد که به طور مرتب منتشر می‌شود.

نخستین فوق‌العاده‌ها

۱۲۲

به گمان من، نخستین فوق‌العاده‌یی که از سوی یک روزنامه‌ی فارسی زبان انتشار یافته، «علاوه‌ی روزنامه‌ی ایران نو» است که در ۱۸ ذیحجه‌ی ۱۳۲۷ (۱۰ دی ۱۲۸۸) چاپ شد و خبر «فتح اهر و تأدیب قره‌جه داغ» را در برداشت. آن فوق‌العاده‌ی دو صفحه‌یی دو ستونی را به قیمت صد دینار می‌فروختند. همین روزنامه، «ضمیمه‌ی شماره ۲۰۴ روزنامه‌ی ایران نو» را که «راجع به تعطیل عدلیه است» به همراه شماره‌ی پنجم جمادی الاول ۱۳۲۸ ساخت که بنابر تعریف ما، آن را نمی‌توان فوق‌العاده خواند. سومین برگ جداگانه‌ی ایران نو، با عنوان «حریت مطبوعات در خطر است» در ۱۶ جمادی الاول ۱۳۲۸ درباره‌ی توقیف روزنامه به چاپ رسیده است و باید آن را «اطلاعیه» یا «اعلامیه» انگاشت.

این که از چه زمانی عنوان «فوق‌العاده» را از ترکهای عثمانی گرفته‌اند، بر من معلوم نیست. قدیمترین خبرنامه‌یی که با این عنوان دیده‌ام، فوق‌العاده‌های روزنامه‌ی دولتی آفتاب (از ۲۹ محرم ۱۳۳۰ / ۳۰ دی ۱۲۹۰) است. از آن پس و در همان عصر احمد شاهی، به سبب فراوانی و اهمیت رویدادها، برگهای «فوق‌العاده» رواجی کم نظیر یافت.

با اوجگیری برخوردهای اروپا که به جنگ جهانی اول انجامید، شمار فوق‌العاده‌ها افزایش چشمگیر پیدا کرد. در آن سالها، روزنامه‌های هوادار متفقین، همچون رعد و عصر

فوق العاده

اموال

۱۳۳۷ ع

۱۵ دلو ۱۳۳۷

پنجشنبه

۲۰ رجب المرجب ۱۳۳۷

(مسئله جزیره در قند)

جدید، فوق العاده‌هایی نشر داده‌اند که تنها یک خبر ترجمه شده و گاهی اظهار نظری کوتاه را در برداشت. روزنامه‌ی شوری، «فوق العاده»‌هایی منتشر می‌ساخت که گاه تنها نام شوری و گاه اشاره به «ضمیمه شماره...» در بالای آن نوشته می‌شد. فوق العاده‌های این روزنامه، بیشتر درباره‌ی خبرهای مهم مملکتی و برخی وقتها، پیرامون رویدادهای جنگ جهانی اول بود و همواره زیر عنوان فرعی «حوادث مهم» به چاپ می‌رسید. فوق العاده‌های روزنامه‌ی دوزبانه‌ی اطلاعات، به صورت منظم روزانه نیز در می‌آمد و بهتر است آن را خبرنامه تلقی کنیم. نیز، پاره‌یی از «فوق العاده»‌ها، نامه‌های سرگشاده و اطلاعیه‌های روزنامه‌ها و گاه، در دفاع از خود - از جمله در هنگام توقیف روزنامه - یا حمله به شخص، گروه و روزنامه‌یی دیگر بوده‌اند و تعریفی که به دست دادیم، آنها را در بر نمی‌گیرد.

در سلطنت رضاشاه، نوع تازه‌یی از فوق العاده انتشار یافت که در آن، خبرهای جنایی یا آخرین گزارش محاکمه‌های پر سر و صدا به چاپ می‌رسید. در این دوره، دیگر از نوشتارهای سیاسی و یادشنامنامه‌های مرسوم در دوره‌ی احمد شاه که خود را فوق العاده معرفی می‌کردند، خبری نبود؛ تا آنکه پس از اشغال ایران تا کودتای ۱۳۳۲، این دسته از ورقهای چاپی رونقی تازه یافتند و در پی رویداد اخیر، بار دیگر جنبه‌های خبری فوق العاده (تغییر کابینه‌ها، تصمیمهای مهم دولت، رویدادهای جنایی و خسارتهای طبیعی...) مورد توجه گرفت. با گسترش شبکه‌ی

رادیویی و گزارش ساعت به ساعت خبرها، ستاره‌ی بخت فوق‌العاده هم رو به افول نهاد. گفتنی‌ست که در افغانستان نیز همین واژه‌ی نازیبای تُرک ساخته را به کار بردند و اندکی پس از انتشار فوق‌العاده در ایران، روزنامه‌های دولتی آن کشور به انتشار خبرهای مهم به صورت فوق‌العاده دست یازیدند. به نظر می‌رسد که نخستین فوق‌العاده‌های چاپ کابل، آنهایی باشد که در پادشاهی امان الله خان درباره‌ی تجاوز مرزی نیروهای شوروی، از سوی روزنامه‌ی امان افغان انتشار یافت.

سیمای فوق‌العاده و توزیع آن

در دهه‌های نخستین پیدایش فوق‌العاده، فوق‌العاده‌ها بر روی یک و گاهی دو صفحه و با قطعی کوچکتر از روزنامه‌ی مادر چاپ می‌شدند. به بهای یک تا پنج شاهی به فروش می‌رسیدند و دارای یک یا چند مطلب بودند. برخی از فوق‌العاده‌ها، به روزنامه‌ی کوچک و کم‌برگ شبیهند و شماره‌ی هم دارند. اکثر فوق‌العاده‌ها دارای تاریخ روز و پاره‌ی از آنها، در بردارنده‌ی ساعت دریافت خبر و یا چاپ و نام چاپخانه نیز هستند. این برگهای خبری، بیشتر بعد از ظهر یا غروب توزیع می‌شدند. سرعت انتشار برخی از آنها، چشمگیر است. از جمله، فوق‌العاده‌ی مفصل روزنامه‌ی طوفان، همان روز محاکمه‌ی علی اکبر موسوی‌زاده به جرم توهین به شاه (۱۵ بهمن ۱۳۰۱) و درباره‌ی آن انتشار یافت.^۲

موافقان و مخالفان فوق‌العاده

نشانه‌های چندی از توجه مردم به این فوق‌العاده‌ها، در دست است. در مرداد ۱۲۹۳، یک شخصیت سیاسی نوشت: «نزدیک غروب متجاوز از هزار نفر به ادارهٔ رعد ریخته منتظر بیرون آمدن فوق‌العاده هستند».^۳ در جریان قیام کنل پسیان، روزنامه‌ی بهار چاپ مشهد، شمار در خور توجهی فوق‌العاده منتشر ساخت که جداگانه به فروش می‌رفت. این فوق‌العاده‌ها از نگاه «آگاهی از مراحل پایانی کار [قیام پسیان] از ارزش خاصی برخوردار است».^۴

نظرات منفی بیشتر به دست ما رسیده است و هیچ‌یک به مردم عادی تعلق ندارد. بر پایه‌ی این نظرها که بیشتر مربوط به اواخر دوره‌ی احمد شاه است، فوق‌العاده به منظور سودجویی انتشار می‌یافت و پس از خرید، خوانندگان تهی بودن آن را در می‌یافته‌اند.^۵ مشفق کاظمی به سال ۱۳۰۱ خ، داستانگونه‌ی طنزآمیز درباره‌ی فراوانی و بی‌ارزشی فوق‌العاده‌ها نوشته است^۶ و به نظر می‌رسد اکثر فوق‌العاده‌هایی که از آنها یاد کرده، از سوی روزنامه‌ها انتشار یافته‌اند: نویسنده که معلم است، به همراه دو تن از همکارانش، تصمیم به رفتن به «خیابان ناصریه و میل

ورق فوق العاد بهلول

مخرب بهلول دیوانه از زندان مریشخانه

این بنده مایه خنده در زمان هرون الرشید آنوقی که لوئین خلفای عباسی خیلی اب میگرفت آنوقی که برو برو استبداد برد، شهر پندار خود را بدیوانگی زده لودکی شیوه کرده حقرا بمسخرکی میلقنم تا اینکه اجلم رسید دمراروی کرام گاشتم و باخرت رفتیم انعام هرون یکی از اطهارا میدیدم باصورت نشسته و رخت اذیف از این دنیا میاید و درویشی بالباس پاره و سرشانه نکرده بی دیوار برزخ چرس میکشد آنها را دست میانداختم بامیدیم بگستد و طنمروشی از دست ما رو در جهنم ذوقه میکشد تقلید شرادرم یاو دم غایت اهل ان دنیا از دستم ذله شدند چند سرزند میانشان بود که تنند خوبست بارو را یک بهانه دکش کنیم این بود که بجایال بختن من و ستادیم دیوار باس دنیا تیبی چلدم اتادند و گفتند نیدانی ایران مش و طه شده و حرف حقرا بدون ترس ممه میخوریم... خورده باین... باید دنیا برگشتم باز خود را بجایلی زدم تا روز شنبه ۱۶ ربیع الاول در سوریه در ان بازی در آورده در کوچه و بازار میکشتم... به عاقل بجه مرا گرفت که باید ترا بریشخانه ببریم هر چه... در تاد برانه ترا ز منی قبول نکرد و گشت حرفهای تو بمسویوم خان بر خورده هر چه گفتیم باها اینرا باید وزارت... ماروق بگوید... وزارت داخله حکم بدهد که مرا بگیری جواب دادند رئیس معتقد بسلب مر کزیت است... در اندکند با وزیر بگردم که... شدت داشت فهمیدم زندان یکدستی من زده بود اند ایران مشروطه طرف نسبت باهد هرون الرشید نیست در انوقت دین اسلام که امر بمرو ف را واجب کرده مثل قانون اساسی که آزادی... و با برهات میدهد... کهنه نشده بود اولیای امر از انوقت انداد مثل روسای حایله طهران بد دماغ نبودند و وزرای انوقت از مجلس استخبارات نامه انکرته بردند انوقت وزیر... میمنتند ما قانون اسلام نیدانیم و به حسوسات و تجریبات خودمان که در خواجیم کرد در ایسے ما ندهیدیم اول خوردیم که دو پاره رجعت کردیم حالا هم راه اخرت باز است از بر بگردیم... است که اعتدال انجام پیدا نمیشود اما... بلا غیر تا از ملت خواهش داریم چند سؤال از خواجه بزم و یا آمر او بکنند.

بزرگان و طبیبان در آن

اولا - اگر روزنامه بهلول واجب التوقف است در صورتیکه مدیر مسئول دارد مطبوعه مر ویرا چرا توقیف کردیم و به مسلمانان بیخورد ضرر رسیده این مطابق چه قانون بود

ثانیا - میرزا حسن مصحح مطبوعه ویرا اجس کردی او که ده وکرات نبود... انوقت... نگوییم تو بهلول چند ایراد بیشتر نداشتی بکی جگنی کاغذ روزنامه ات چرا امره همت است چرا ربان شکل را سرخ کردی که علامت انقلاب است چرا دوسه تا نقطه در عبارات افتاد مردم دیدن و اند... بنار اند... عمر از انها که ایراد شرعی و عرفی بودند اشقی او که حاضر بود این ایرادها را رفع کند بعد از همه این حرفها خواهش کنده شوخیا گذار بگذارد بد معامله کی نکند پانصد شصت روزنامه ما را گرفته یا حد شرعی یا پرشرا... اگر نه... خلاص شد... مدعی السومی عارض خواجیم شد بشرطیکه هر سه حال اردند... چون وزرا اختیارات نامه دادند قبول نیکنم در هر صورت دواسبه بر اسب... کانی... و با پنج قیر العالی دور بین دار بهلول دیوانه را نشان کردن امر را چیره نیکنند

مدیر مسئول شیخ علی عراقی

فوق‌العاده‌ها بهشتی

در فوق‌العاده روز گذشته مقدمه اقدامات آتلی حجة الاسلام آقا زاده را راجع بامور جاریه اطلاع داده‌ایم اینک تلگرافی را که بین ایشان و مرکز مبادله شده است ضمناً طبع مینماییم.
مقام منبع ریاست وزارت نظام دامت شوکت

در شب چهارشنبه فندان کتل مسجد نقی حنری و توجیه اردوی بخورد به طرف مشهد مقدس منتشر فوق‌العاده اسباب اضطراب اعلی شده زیرا ورود جمعی کثیر المجرار و سواره غیر نظامی با حرارتی که از وصول این خبر در صاحبان زاندارم تولید گشته این مخاطرات عظمت‌هاست لهذا مستعفی بخورت امر فرمایند در محل‌های خود متوقف و جلو نایند و لزوماتاً سرعت وقت زمام و اختیار اداره زاندارم می یک غیر مرحمت شود که صاحب سفیان و افراد از او تمکین کرده مساعدی رخ ندهد چرا که اردوی اشراف و بنهاییکه در راه‌ها کذاشت شده ممکن است متفرق مقادیر کثیره مملکت دولتی از میان برود و بواسطه طرفین‌های سال مستفاد و اعراف مشهد با زاندارم تولید یک هرج و مرج غیر قابل نظوری نموده جمعی کبیری سبب دو میناه تلف شده و دهنه‌های اشراف در اطراف تولید گشته مثل سابق باز مردم و دولت را دچار خسارات و زحمات سازند - به عقیده مخلص عمومی مرحمت شده و آئی کتل محمودخان هر که ثابت و حاضر از برقی خدمت هست همه نوع مورد توجه و مسرحت حضرت اشراف واقع شوند ایشان هم با کمال حدیث خود را حاضر و مطیع اوامر مطاعه میداند و چون جمع کبیری از محترمین در بند منزل هست و انتظار قبولی مستدعیات را دارند بنده لابد شدم بنزل مراجعت تمام و آنها را امیدوار کنم چنانچه حضور لازم باشد مخلص را اخبار فرماید ام‌شوکت مستدام .

کردن یک بستنی در لوغانطه دالان بهشت» می‌گیرند؛ زیرا این ارزانترین تفریحی است که با درآمد اندک آنان هم‌مخه انی دارد. مجموع پولی که در اختیار دارند، سی شاهی است. در طول راه، و سوسه می‌شوند بدانند مضمون فوق‌العاده‌یی که «فوکلی»های مقابل دارالفنون می‌خوانند چیست؟ ۵ شاهی صرف می‌شود تا دریابند آن فوق‌العاده‌ی عرب زبان، تکفیرنامه‌ایست که از سوی عده‌یی صاحبخانه علیه کرایه‌نشینان در آمده و آخرش هم نوشته‌اند: «بقیه را در نمره آتیه فوق‌العاده منتظر باشید». بیست قدم دورتر «یکمرتبه از مطبوعه وطن جمعاً بچه روزنامه‌فروش بیرون ریخته فریاد کردند [: فوق‌العاده، فوق‌العاده». آن را نیز می‌خرند و می‌بینند یک «هوچی» شرح کارهای خود را داده است. فوق‌العاده‌های بعدی را «حکومت سوسیالیستی شوروی چاله میدان» و «حزب کارگر دست چپ فوآکسیون اقلیت سنگلج» به مخالفت با یکدیگر انتشار داده‌اند. محتوای فوق‌العاده‌ی پنجم، منحصر به این دو عبارت بود: «کشته شدن اسماعیل آقا: از قراری که شنیده می‌شود، اسماعیل آقا [سمکو] کشته شده. مسئله نفت نزدیک به اتمام است». معلمان تنگدست برای بار ششم هم فریب خوردند و باقی‌مانده‌ی پول بستنی را صرف خرید فوق‌العاده‌یی کردند که شخصی در آن خود را میرابوی ایران خوانده بود!

به راستی نیز، فوق‌العاده‌های بسیاری در سالهای ۱۳۰۱ تا ۱۳۰۴، گلایه‌ها و حتی اتهامهای سنگین و دشنامهایی بودند که صاحبان پاره‌یی از روزنامه‌ها متوجه یکدیگر^۷ می‌ساختند و یا از

فوق العاده. قانون قیمت عدلینار

میں نطق حضرت ملاک المسلمین اقای میرزا عبداللہ واعظ امام ظلہ

در روز شنبه ۱۶ سفر در خارج دروازه دولت در حدود ۱۰۰ هزار قیمت

بسم الله الرحمن الرحيم

قال الله تبارك وتعالى في كتابه الكريم هو الذي ارسل رسوله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله واما بائنه شهيدا محمد (ص) رسول الله والذين معه اشياء على الاغفار رحمة الله عليهم ثمهم تركنا بعدا يبتغون فضلا من الله ورسولا سيماهم في وجوههم من الراس السجود ذلك لتعلم الى التوربه وطمع في الاجال كدرم اخراج شفاء قازره فاستنظف فاستوى على سوه بسبب الزراع ببط بهم الكمار وعباده الدين آمو شهم حملوا الصالحات سفرة واهرا عطبا

خداوند در این کلمات آسانی میفرماید ایها الناس من برای ترقی و تکامل شما برای رحانی شما از ظلمات جهل و نادانی و بشیری بحق فرستادم و با او کتابی همراه کردم که حافظ سیاست ملن و موجد اخلاق فاشه و حاوی معارف بده و مسام بطور برهان است این پیسیر شخص شخیص اعلی حضرت محمد (ص) است اگرچه آنروز صکه رسول الله در جزیره العرب فریاد ایها الناس قولوا لا اله الا الله زد جز پشنگ و خار و ناسزا و خاکسره چیز دیگر استقبال نشد و غبر از علی ابن ابیطالب که سیزده ساله بود باری دیگر نداشت لکن در نتیجه استقامت و حقیقت و برهان قاطع جنیدی تکلیف که خوس مسلمان خطه جزیره العرب را از قوت جاهلیت منز و رفته رفته سلطنت اسلامی قاهر بر تمام حکومتها کردید و چنانچه وعده داده اند روزی یابید که تمام ملل و دول نامند عالم با کمال عجز خود را در پرچم حایت این مذهب مقدس در آورده و با طبل خود را ترک میکنند امروز قیمت ملت اسلام و فالین بکام محمد رسول الله ششصد کرور است در ظل این کلمه همه صاحب سزت و عظمت و شرف مل و استقلال و سعادت دنیا و آخرت هستند. بدانند این نعمت یقران و این کتب بی پایان در نتیجه زحمت ۲۳ ساله آن حضرت بود. تاریخ چهلین روزی را نشان نمیده امروز اولین روز است که این حادثه عظمی نسبت بقبر مقدس آنجناب وارد شده تمام مسلمین دنیا با نظری خشمناک بدین قضیه نگاه کرده و از عالمین و محرکن آن حضرت دارنداشنا مرد. طهران که امروز تعطیل عمومی گردید و در این بیان جمع شده اید برای ابراز مشارکت در حمدردی با سایر اهالی ایالات و ولایات این مملکت با کافه مسلمانان مصر و هند و افغان و ترکیه و شام و حجاز و بین النهرین و هر کجا که مسلمانان است نمک نمایند احساساتش و مضمی این مردم مسلمان حسنه جدای بلند فریاد میزنم آقا ایان سفراء خارجه نمایندگان دول متحابه نمایند انجمن مردم طهران در فضای این بیان ناشی از عجز و انکساریست انوس که مقام شامخ روحانیت صکه همیشه مفاد سر پرستی را در عالم اسلام و مخصوصا ایران حاضر است

اجازه جهاد و هیجان نمیده و الا این مردم از جان گذشته طهران باسر و پای برهنه حرکت کرده و با دندان های خود ابدان کتبه عاملین این فحشیه تاریخی را قطعه قطعه میگردند. هنوز اسلام عظمت خویش را از دست نداده هنوز احساسات اسلامی دچار اشتناک نشده اینسان همان علاقه ندان بپایند که کار خود را ترک گفته و امروز مملکت ایران را بحال تعطیل و عسبانی در انتظار ملل حبه عالم جلوه میدهند خدای این ملت در همین قران میفرماید اسلام امروزی که حیوانه زد چون نپان نوس قابل همه قسم ستمه بود لکن رفته رفته در نتیجه زحمت عالی اولیاء اسلام این نپان نوس بطوری توسعه و قوی شد که بیخ بنه نبشود رفته رفته این را قطع کرد

ای سفراء خارجه ای ملل مشوعه ای یهودی ها ای زردشتی ها ای صرانی ها بدانید که ملت اسلام ناشی از شدت نصب است انسان شجاع در موقع حرارت و اتمام از خصم وقتی دست رسی باو ندانست که بیخند شجاع تر از ملت اسلام در میان ملل کیست؟ این ملت اسلام است که عقیده دارد نیات دارد. بگوید: اگر بکشم با بکشم میروم و اگر هم کشته شوم باز به بکشم میروم. من که نماینده اسلامی این مردم هستم فریاد میزنم سفراء خارجه نمایندگان دول بدانید ما از یک دستمردمان متجاسر شجاع وحشی بیزاریم و اشمه حلال آنها را از خداوند میخوانیم و بر آبادی عالمه و عرکه این احاطت لغت میفرستیم و در دفع این طایفه خاله مننه نهایت جید و سی و داریم ولی نمایندگان ملل مشوعه بدانند و ارباب جرائد بنویسند که ملت اسلام هموما بیخ و وجه حاضر نخواهند بود که دول خارجه در این قضیه مداخله نموده و دفع با اصلاح و وظیفه افراد مسلمانان است و بس مخصوصا با جدیتی صکه از طرف رئیس محترم دولت در جریان این قضیه ابراز شده اعلام میکنم خوبت سایر نمایندگان دول اسلامی هم با رئیس الوزرا پیش قدم مملکت اسلامی ایران توجیه مسامعی کرده و هر چه زودتر قلوب سیرمه دوار مسلمانان را ملتیم نموده و امنیت استقلال خود را بر ملل حبه عالم اثبات نمایند ای امراء لشکر اسلام ای صاحب منصبان نظامی ایران صکه در اثر زحمت عالیه نظام الانبیاء این شمشیر بکمر شما بسته شده موقع جان فشانی است. وقت ابراز مسلمانان است. در خاتمه بصدای بلند فریاد میزنم دولت اسلامی ایران که در تحت لواء اعلی حضرت ولی عصر حجه بن الحسن صلواته فرجه زندگانی میکند و آن حضرت را سلطان واقعی خود میا اند همه قسم در رفع این ظاهر قدرت دارد ده مرتبه بصدای بلند با صاحب الزمان قایم باد مخالفین اسلام مقتدر باد سلطنت و دولت اسلام

مطبوعه قاروس

سوی هواداران سردار سپه علیه مخالفان او و احمد شاه - به ویژه از سوی روزنامه‌های ستاره ایران و جنت - به چاپ می‌رسیدند. از زشت‌ترین آنها، فحشنامه‌ی میرزا حسین خان صبا ناشر روزنامه‌ی ستاره ایران به محمدتقی بهار (ملک الشعرا)ست که «به ملک الشعرا بی‌وجدان» نام دارد و فروردین ۱۳۰۲ انتشار یافته است. دیگری را روزنامه‌ی آسیای وسطی در ۱۶ مهر ۱۳۰۲ چاپ کرد و در آن به دروغ نوشت که احمد شاه «چند رشته مروارید گرانبها را از خزانه برداشته تا در فرنگ بفروشد و خرج عیاشی کند». شاه، به نخست‌وزیر خود رضاخان سردار سپه شکایت برد و به دستور او - که در آن هنگام رویارویی آشکار با دربار را به سود خود نمی‌دید - شهربانی خود روزنامه را به توقیف همیشگی کشید.^۸ فوق‌العاده‌ی دیگری که پیشتر، در ۱۲ آبان ۱۳۰۱ همین روزنامه در مورد سیاست خارجی ایران چاپ کرده بود، توقیف شد؛ اما آن توقیف تنها در مورد فوق‌العاده بوده است و نه خود روزنامه.

اهمیت فوق‌العاده‌ها

اگرچه فوق‌العاده‌ها از سوی روزنامه‌ها به چاپ می‌رسیدند، درست آن است که آنها را در کنار روزنامه و مجله و سالنامه، به عنوان یک وسیله‌ی ارتباطی چاپی مستقل بیانگاریم. این برگهای خبری، راوی نخستین وهله‌ی دریافت خبر (- حتی به صورت خبر خام) و گاه، نشاندهنده‌ی نخستین تفسیر (- اگرچه موجزو با انشایی نارسا) در مورد رویدادی مهم است. شماره‌ی بعدی روزنامه‌ی مادر، تکلیف اهمیت آن رویداد و درستی و نادرستی تمام و یا بخشی از فوق‌العاده را روشن می‌سازد. حتی خاموشی روزنامه در مورد فوق‌العاده‌یی که انتشار داده است، گویاست. از این رو، جای آن دارد که پژوهندگان تاریخ یک دوره و یا یک رویداد، فوق‌العاده‌ها را نیز مورد توجه قرار دهند.

متأسفانه، در اکثر مجموعه‌هایی که از روزنامه‌های قدیم در کتابخانه‌ها و آرشیوها برجا مانده است، فوق‌العاده دیده نمی‌شود و آنها را اغلب باید در آرشیو اعلانها و برگها و نوشتارهای گوناگون جست و جو کرد. از این روست که استاد ایرج افشار، شماری از فوق‌العاده‌های روزنامه‌ها را در کنار اعلانها و اعلامیه‌هایی پراکنده، در مجموعه‌ی ارزنده‌ی قبالة تاریخ به چاپ رسانده است.^۹

یادداشتها

۱ - با توجه باگرمی بازار این عنوان، روزنامه‌یی نیز بر خود نام فوق‌العاده گذارد و از بهمن ۱۳۳۰ تا آبان

۱۳۳۱ در تهران انتشار یافت.

۲ - شماره‌ی سوم روزنامه‌ی قیام چاپ تهران، به جای پیکار و ایران آزاد منتشر شد که هر دو در توقیف به سر می‌بردند. مدیر پیکار، سیدعلی‌اکبر موسوی‌زاده یزدی مدیر پیشین توفان و مدیر ایران آزاد سیدابراهیم ضیاء الواعظین بود و چون زیر سر لوحه‌ی ایران آزاد در شماره‌ی سوم (سه‌شنبه سوم بهمن ۱۳۰۱) مقاله‌ی کوبنده‌ی «وضعیت پوشالی» علیه قوام السلطنه نخست‌وزیر با انتقادهای تند از احمد شاه به چاپ رسید؛ با شکایت شاه روزنامه توقیف شد و ضیاء الواعظین و موسوی‌زاده را به دادگاه فرا خواندند و گویا پس از یک جلسه، شاه از شکایت خود صرف نظر کرد و نخست‌وزیر جدید، مستوفی الممالک، صلاح در آن دید که آن دو از تهران خارج شوند (طوفان، ش ۳۹ سال دوم، به نقل از صدر هاشمی، ردیف ۲۴۱).

۳ - نظام السلطنه، رضا قلی‌خان. مکاتبات و مراسلات، به کوشش منصوره اتحادیه، تهران، کتاب سیامک و نشر تاریخ ایران، ۱۳۷۹، ص ۱۵۵.

۴ - انقلاب خراسان، مجموعه اسناد و مدارک ۱۳۰۰ شمسی، به کوشش کاوه بیات، تهران، مؤسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی ۱۳۷۰، ص ۱۵.

۵ - عین السلطنه سألور، قهرمان میرزا. روزنامه خاطرات عین السلطنه به کوشش ایرج افشار، تهران، اساطیر، ۱۳۷۷ - ۱۳۷۹، صص ۶۴۶۷، ۷۰۰۹، ۷۰۳۹؛ «نویسندگان متملق» حقیقت، ش ۷۵، ۱۸ اردیبهشت ۱۳۰۱؛ «عادت شدن جراید مزدور»، شعله، ش ۲، ۲۶ اردیبهشت ۱۳۰۲.

۶ - مشفق کاظمی، مرتضی. «فوق العاده، فوق العاده»، ایرانشهر چاپ برلین، ش ۸ سال اول، صص ۲۰۹ - ۲۱۶.

۷ - بنگرید به موضوع فوق العاده‌های روزنامه‌های کاشف اسرار و صدای اصفهان به سال ۱۳۰۱: اسناد مطبوعات (۱۳۲۰ - ۱۲۸۶ ه. ش)، به کوشش کاوه بیات و مسعود کوهستانی‌نژاد، تهران، سازمان اسناد ملی ایران، ۱۳۷۷، ج ۲، صص ۱۳۰ - ۱۳۳.

۸ - سلیمان بهبودی، رضا شاه: خاطرات سلیمان بهبودی، به کوشش غلامحسین میرزا صالح، طرح نو ۱۳۷۲، ص ۷۹.

۹ - قبالة تاریخ. نمونه‌هایی از اعلامیه‌ها، بیانیه‌ها، شب‌نامه‌ها، روزنامه‌ها [...] در دوره انقلاب مشروطیت تا پایان سلطنت احمد شاه، به کوشش ایرج افشار، تهران، طلایه، ۱۳۶۸، ۶۴۶ صفحه.